

УДК 631.164.6

JEL Classification Q14

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1\(103\)-28-37](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1(103)-28-37)

Yurii Lupenko¹

“Institute of Agrarian Economics” National Scientific Centre, Kyiv, Ukraine

Andrii Lupenko²

“Institute of Agrarian Economics” National Scientific Centre, Kyiv, Ukraine

The Financial Results of Agricultural Enterprises in the Pre-War and Wartime Period

Abstract. The financial results of business entities are an important indicator of the state of the industry, based on which operational and systemic decisions are made regarding the determination of development priorities, regulatory and legal regulation, budget financing, taxation and other state management mechanisms. Timely identification of existing trends and possible risks and a comprehensive assessment of the influence vectors and dependencies of all economic activity components, especially in martial law conditions, allows for more balanced and effective decisions capable of ensuring stable long-term development. The article aims to identify the latest trends in the formation of financial results of agricultural enterprises and assess the prospects of their growth in the conditions of war and post-war reconstruction. The article examines a set of indicators characterizing the financial results of agricultural enterprises over the past decade. The main trends regarding the dynamics and volumes of critical financial indicators of enterprises, including the individual branches of agricultural products, have been clarified. The main factors influencing the financial results of enterprises, changes in the structure of their financial assets and liabilities, and individual indicators of financial stability and solvency are determined. The study results show that in the pre-war period, agricultural enterprises' financial results steadily improved, reaching their historical maximum in 2021. Such a trend indicated the real prerequisites for further qualitative growth of the agricultural industry. In martial law conditions, most of the positive trends slowed down significantly. At the same time, the preservation of the financial potential of agricultural enterprises and the prospects for their growth depend, first of all, on the duration of the war and the possibilities of state support.

Keywords: financial results, financial ratios, profits, income, expenses, capital investments, balance sheet, agricultural enterprises.

Suggested Citation

Lupenko, Yu., Lupenko, A. (2024). The Financial Results of Agricultural Enterprises in the Pre-War and Wartime Period. *Oblik i finansi*, 1(103), 28-37. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1\(103\)-28-37](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2024-1(103)-28-37)

Юрій Лупенко

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна

Андрій Лупенко

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна

Фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств в довоєнний і воєнний період

Анотація. Фінансові результати суб'єктів господарювання є важливим індикатором стану галузі, на базі якого приймаються оперативні та системні рішення щодо визначення пріоритетів розвитку, нормативно-правового регулювання, бюджетного фінансування, оподаткування та інших механізмів державного управління. Своєчасне виявлення наявних тенденцій, можливих ризиків, всебічна оцінка векторів впливу та залежностей усіх складових господарської діяльності особливо в умовах воєнного стану дозволяє приймати

¹ **Yurii Lupenko**, “Institute of Agrarian Economics” National Scientific Centre, Kyiv, Ukraine.

ORCID 0000-0001-6846-0300

E-mail: lupenko@meta.ua (*Corresponding author*)

² **Andrii Lupenko**, “Institute of Agrarian Economics” National Scientific Centre, Kyiv, Ukraine.

ORCID 0000-0003-1720-3157

більш зважені й ефективні рішення, спроможні забезпечити стабільний довгостроковий розвиток. Метою статті є виявлення останніх тенденцій у формуванні фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств та оцінка перспектив їх розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови. Розглянуто сукупність показників, які характеризують фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств за останнє десятиріччя. З'ясовано основні тенденції щодо динаміки та обсягів ключових фінансових показників підприємств, в тому числі у розрізі окремих галузей сільськогосподарської продукції. Визначено основні фактори впливу на фінансові результати підприємств, зміни структури їх фінансових активів та пасивів, окремі показники фінансової стійкості та платоспроможності. Результати дослідження свідчать, що в довоєнний період фінансові результати сільськогосподарських підприємств стабільно покращувалися і майже по всіх позиціях у 2021 році вони досягли свого історичного максимуму. Такий тренд вказував на реальні передумови подальшого якісного зростання аграрної галузі. В умовах воєнного стану більшість позитивних тенденцій суттєво загальмувалися. В той же час, збереження фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств та перспективи його нарощування, перш за все, залежать від тривалості війни та можливостей державної підтримки.

Ключові слова: фінансові результати, фінансові коефіцієнти, прибутки, доходи, витрати, капітальні інвестиції, баланс, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток аграрного сектора економіки в останнє десятиріччя пов'язаний із суттєвими змінами економічних відносин, в тому числі фінансових. Зокрема, на макrorівні постійно збільшуються обсяги сільськогосподарського виробництва, експорту агропромислової продукції, доходи галузі, а на рівні суб'єктів господарювання змінюються їх кількість та розміри, якісні характеристики (структура власності, організаційно-правові форми, спеціалізація, продуктивність і дохідність). Відповідно, все це впливає на динаміку фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств.

Фінансові результати суб'єктів господарювання завжди були важливим індикатором стану галузі, на базі яких приймалися оперативні та системні рішення щодо визначення пріоритетів розвитку, нормативно-правового регулювання, бюджетного фінансування, оподаткування та інших механізмів державного управління. Своєчасне виявлення наявних тенденцій, можливих ризиків, всебічна оцінка векторів впливу та залежностей усіх складових господарської діяльності особливо в умовах воєнного стану дозволяє приймати більш зважені й ефективні рішення, спроможні забезпечити стабільний довгостроковий розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість науковців в дослідженні фінансових відносин зосереджують свою увагу на галузевому та макроекономічному рівні. Натомість, дослідженню фінансових проблем на рівні сільськогосподарських підприємств присвячено небагато наукових публікацій, а спеціальні дослідження фінансових результатів практично відсутні.

В наявних публікаціях вчені здійснюють пошук шляхів прискорення розвитку сільськогосподарського підприємництва, малих підприємств, фермерства, корпоративізації та інтегрованих структур, сільськогосподарської кооперації, беручи до уваги проблеми фінансових відносин на рівні суб'єктів господарювання в контексті фінансово-економічної безпеки, інвестування та управління доходами. Зокрема, цій проблематиці присвячені роботи таких дослідників як А. Гуторов [1], О. Захарчук і М. Кісіль

[6], В. Іванченко [5], О. Коваленко та Л. Ященко [7], В. Мамчур [8], Л. Молдован [9], О. Непочатенко [10], Т. Олейник [11], О. Пристемський [12], Н. Танклевська [2], О. Шпикуляк [13], О. Шубравська [15]. Зміни соціально-економічного середовища, які є результатом війни, вимагають вироблення адаптаційних підходів до управління фінансовими результатами сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення, що, в свою чергу, актуалізує питання аналізу та оцінки поточного стану і трендів фінансових відносин в аграрній галузі.

Метою статті є виявлення останніх тенденцій у формуванні фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств та оцінка перспектив їх розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Результати дослідження. Під фінансовими результатами діяльності підприємств, на нашу думку, слід розуміти систему показників, що характеризують зміст (обсяг) та результативність (ефективність) фінансових відносин, тобто відносин з приводу обігу грошей. Ці показники можна згрупувати, як мінімум, у три групи, в залежності від масштабів та змісту фінансових відносин, які вони акумулюють.

В першу групу віднесемо обсяги фінансових ресурсів, які одержані (накопичені) в результаті діяльності підприємств – валовий та чистий дохід, валовий та чистий прибуток, випуск продукції, обсяг реалізації продукції, валова та чиста додана вартість, обсяги споживання (проміжне споживання, основний капітал, оплата праці найманих працівників), податки та субсидії, факторний та змішаний прибуток, чистий поточний дохід, вартість основних засобів, активів та пасивів підприємств, обсяги капітальних інвестицій.

Друга група – це узагальнюючі показники ефективності фінансової діяльності підприємств, такі як фінансовий результат (чистий прибуток або збиток) та рівень рентабельності всієї й операційної діяльності, виробництва окремих видів продукції, індекси витрат на виробництво (надання послуг), ціни (індекси цін) на реалізовану продукцію.

Третю групу складають показники, що безпосередньо характеризують фінансовий стан підприємств у вигляді спеціальних коефіцієнтів та співвідношень.

В останнє десятиріччя сільське господарство України демонструє поступальний розвиток, практично постійне нарощування обсягів виробництва і доходів. Якщо в перші роки реформ результати галузі значною мірою залежали від сектору сільських домогосподарств, то у 2011-2021 рр. суттєво зросла роль сільськогосподарських підприємств. Зокрема, за цей період лише тричі був зафіксований річний спад виробництва у

підприємствах галузі, тоді як у господарствах населення такий спад мав місце 5 разів. Частка підприємств у загальному випуску продукції сільського господарства зросла з 50 % у 2010 р до 68 % у 2021 р.

Відчутно зросли і фінансові результати сільськогосподарських підприємств. Зокрема, частка прибуткових підприємств від загальної їх кількості зросла з 69,3 % у 2010 р до 88,7 % у 2021 р. Суттєво зросли фінансові результати (прибутки) підприємств, а рівень рентабельності досягнув 40 і більше відсотків (табл. 1).

Таблиця 1. Прибутки підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2010-2022 рр., млн грн

Показники	2010 р	2015 р	2020 р	2021 р	2022 р
Фінансовий результат до оподаткування	17305,2	101978,9	81997,9	238464,1	85702,9
У % до попереднього періоду	x	589,3	80,4	290,8	35,9
Частка підприємств, які одержали прибуток до оподаткування, %	69,3	88,7	82,9	88,7	78,7
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	17,4	30,4	14,0	37,8	13,7
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	24,4	43,0	19,1	41,8	20,7

Джерело: [14].

Базою такого зростання фінансових результатів є стабільне нарощування вартісних обсягів сільськогосподарського виробництва. Значно меншою мірою цьому сприяли інші складові визначення фінансових результатів, що підтверджує динаміка обсягів виробництва та доходів за економічними рахунками сільського господарства (рахунок виробництва та утворення доходу). Зокрема,

при відносно невеликому трендовому зростанню фізичних обсягів виробництва (валова продукція у цінах 2016 р), випуск сільськогосподарської продукції зростає найбільше. Водночас результативні показники доходів (валова додана вартість і чистий прибуток) зростають більш помірно внаслідок досить високого збільшення проміжного споживання, тобто вартості матеріальних витрат і послуг (рис. 1).

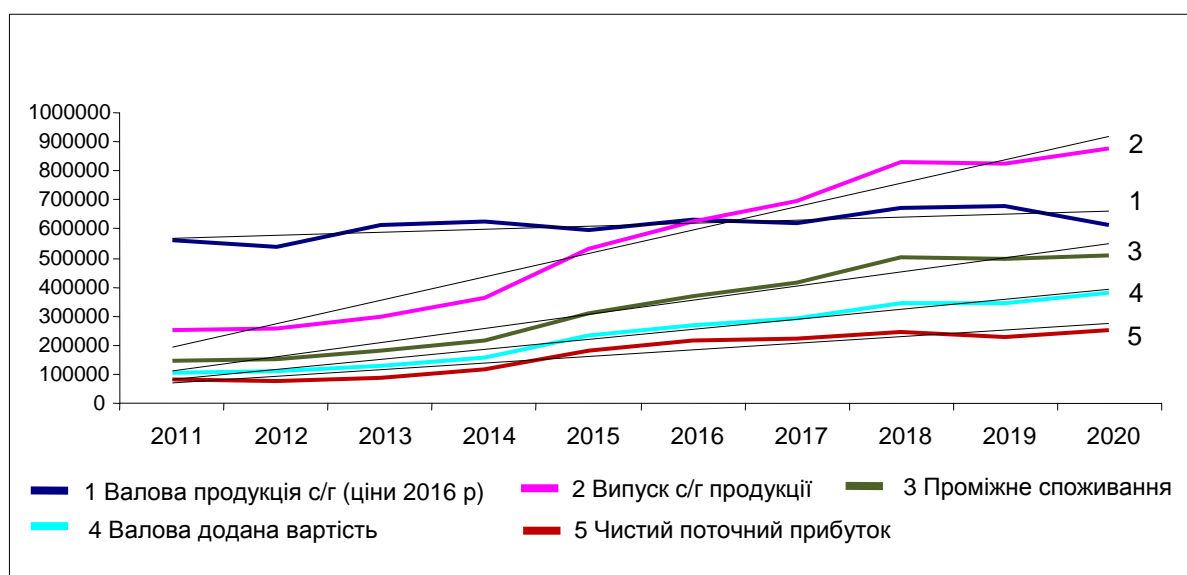

Рис. 1. Динаміка обсягів виробництва та доходів сільського господарства за 2011-2020 рр., млн грн
Джерело: [14].

Finance & Taxation

Зростання випуску пов'язано не лише із нарощуванням обсягів виробництва, а й випереджаючим зростанням цін на сільськогосподарську продукцію. Зокрема, у 2010 р. ціни на продукцію сільського господарства, реалізовану підприємствами, зросли проти попереднього року на 30 %, у 2015 р. – на 54,5 %, 2020 р. – на 19,2 %, 2021 р. – на 36 %. Таке зростання значно випереджає ріст споживчих цін (у 2010 р. – на 9,4 %, 2015 р. – на 48,7 %, 2020 р. – на 2,7 %, 2021 р. – на 9,4 %).

Результати аналізу обсягів реалізації сільськогосподарських підприємств свідчать про їх постійне зростання. У 2021 р. зростання обсягів було спільне з п'ятирічним показником (відповідно на 51,6 і 68,1 %). При цьому суттєво збільшується і

частка таких підприємств у загальних обсягах реалізації по економіці в цілому – з 2,8 % у 2010 р. до 6,5 % у 2021 р., а у 2015 р. ця частка складала 6,8 % (табл. 2).

Найбільші обсяги реалізації забезпечує продукція рослинництва (виращування однорічних і дворічних культур), причому її частка сягнула 88,1 % у 2021 р. проти 67,9 % у 2010 р. Більш ніж на 98 % – це продукція зернових, бобових та насіння олійних культур. Відповідно, частка інших видів продукції рослинництва, а також менш залежного від погодних умов тваринництва, скорочується, що призводить до звуження спеціалізації підприємств та зростання ризиків для них (і для довкілля!) внаслідок практично відсутньої диверсифікації виробництва.

Таблиця 2. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємствами сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг у 2010-2022 рр.

Показники	Код за КВЕД 2010	Роки				
		2010	2015	2020	2021	2022
Усього, млн грн	01	94847,8	349743,0	587816,6	891088,5	651988,7
<i>у % до всіх по економіці</i>		2,8	6,8	5,8	6,5	5,7
<i>у % до попереднього</i>		x	368,7	168,1	151,6	73,2
Виращування одно- і дворічних культур	01.1	64409,6	282213,3	497325,9	784707,7	547833,3
<i>у % до всіх по КВЕД</i>		67,9	80,7	84,6	88,1	84,0
<i>у % до попереднього</i>		x	438,2	176,2	157,8	69,8
<i>виращування зернових, (крім рису), бобових і насіння олійних культур</i>	<i>01.11</i>	<i>60339,9</i>	<i>275612,7</i>	<i>486538,3</i>	<i>771799,7</i>	<i>538408,5</i>
<i>у % до всіх по КВЕД</i>		63,6	78,8	82,8	86,6	82,6
<i>у % до попереднього</i>		x	456,8	176,5	158,6	69,8
<i>виращування овочів і багатітаних культур, корене- і бульбоплодів</i>	<i>01.13</i>	<i>3285,4</i>	<i>5290,4</i>	<i>9046,4</i>	<i>10717,9</i>	<i>8071,4</i>
<i>у % до всіх по КВЕД</i>		3,5	1,5	1,5	1,2	1,6
<i>у % до попереднього</i>		x	161,0	171,0	118,5	75,3
виращування багаторічних культур	01.2	2398,1	4246,7	4482,7	6399,9	6399,1
<i>у % до всіх по КВЕД</i>		2,5	1,2	0,8	0,7	1,0
<i>у % до попереднього</i>		x	177,1	105,6	142,8	100,0
тваринництво	01.4	26016,8	55173,8	65830,2	74967,2	73599,1
<i>у % до всіх по КВЕД</i>		27,4	15,8	11,2	8,4	11,3
<i>у % до попереднього</i>		x	212,1	119,3	113,9	98,2
<i>розведення великої рогатої худоби молочних порід</i>	<i>01.41</i>	<i>6931,5</i>	<i>13900,4</i>	<i>23334,6</i>	<i>28575,2</i>	<i>24531,4</i>
<i>у % до всіх по КВЕД</i>		7,3	4,0	4,0	3,2	3,8
<i>у % до попереднього</i>		x	200,5	167,9	122,5	85,8
<i>розведення свиней</i>	<i>01.46</i>	<i>2897,9</i>	<i>10823,6</i>	<i>16731,5</i>	<i>19242,9</i>	<i>22024,7</i>
<i>у % до всіх по КВЕД</i>		3,1	3,1	2,8	2,2	3,4
<i>у % до попереднього</i>		x	373,5	154,6	115,0	114,5
<i>розведення свійської птиці</i>	<i>01.47</i>	<i>14999,4</i>	<i>28822,1</i>	<i>23354,5</i>	<i>23535,6</i>	<i>24023,3</i>
<i>у % до всіх по КВЕД</i>		15,8	8,2	4,0	2,6	3,7
<i>у % до попереднього</i>		x	192,2	81,0	100,8	102,1

Джерело: [14].

Обсяги реалізації концентруються у відносно невеликої кількості великих підприємств, які реалізують продукції вартістю більше 100 млн грн кожне. Надходження 982 таких підприємств або 17,7 % з усіх підприємств, які реалізовували у 2021 р. продукцію рослинництва, склали 61,4 % загальних обсягів реалізації цієї продукції. У тваринництві таких підприємств значно менше – 160 або 8,4 %, а їх обсяги реалізації склали 67,2 %. Водночас, обсяги проміжного споживання (витрати ресурсів та послуг)

також зростають, зокрема у 2015 р. – на 45,2 %, у 2020 р. – на 2,6 %, що суттєво сповільнює нарощування обсягів доходів.

У структурі проміжного споживання найвідчутніше зростають витрати на амортизацію (у 3,2 рази за 2015-2020 рр.), а наближення їх обсягів до обсягів витрат на оплату праці може свідчити про зменшення трудомісткості сільськогосподарського виробництва (табл. 3).

Таблиця 3. Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг у 2012-2022 рр., млн грн

Показники	Роки				
	2012	2015	2020	2021	2022
Усього, млн грн	127517,6	263289,3	494185,3	580282,6	572689,7
<i>у % до попереднього періоду</i>	<i>x</i>	<i>206,5</i>	<i>137,7</i>	<i>117,4</i>	<i>98,7</i>
Матеріальні витрати та оплата послуг на виробництво	98728,6	219978,3	380185,6	456048,4	445237,3
<i>у % до попереднього періоду</i>	<i>x</i>	<i>222,8</i>	<i>172,8</i>	<i>120,0</i>	<i>97,6</i>
<i>у % до всіх витрат</i>	<i>77,4</i>	<i>83,5</i>	<i>76,9</i>	<i>77,6</i>	<i>77,8</i>
Амортизація	7303,7	13985,8	44779,5	50569,0	52196,1
<i>у % до попереднього періоду</i>	<i>x</i>	<i>191,5</i>	<i>320,2</i>	<i>112,9</i>	<i>103,2</i>
<i>у % до всіх витрат</i>	<i>5,7</i>	<i>5,9</i>	<i>9,1</i>	<i>8,7</i>	<i>9,1</i>
Витрати на оплату праці	14468,8	17809,8	47352,5	54273,4	51551,3
<i>у % до попереднього періоду</i>	<i>x</i>	<i>123,1</i>	<i>265,9</i>	<i>114,6</i>	<i>95,0</i>
<i>у % до всіх витрат</i>	<i>11,3</i>	<i>6,8</i>	<i>9,6</i>	<i>9,3</i>	<i>9,0</i>
Витрати на соціальні заходи	5037,2	6070,9	10247,0	11942,4	11060,6
<i>у % до попереднього періоду</i>	<i>x</i>	<i>120,5</i>	<i>168,8</i>	<i>116,5</i>	<i>92,6</i>
<i>у % до всіх витрат</i>	<i>4,0</i>	<i>2,3</i>	<i>2,1</i>	<i>2,1</i>	<i>1,9</i>
Інші витрати	1997,2	5444,5	11620,8	134489,4	12644,3
<i>у % до попереднього періоду</i>	<i>x</i>	<i>272,6</i>	<i>213,4</i>	<i>115,7</i>	<i>94,0</i>
<i>у % до всіх витрат</i>	<i>1,6</i>	<i>2,1</i>	<i>2,4</i>	<i>2,3</i>	<i>2,2</i>

Джерело: [14].

Високі темпи зростання витрат на оплату праці на фоні скорочення чисельності працівників підприємств свідчать про розширення використання висококваліфікованої праці, в той же час серед інших витрат зростає частка накладних витрат. Зменшення частки матеріальних витрат свідчить про зростання їх віддачі та зменшення матеріаломісткості сільськогосподарського виробництва. У структурі матеріальних витрат, які складають більше половини витрат підприємств на виробництво продукції сільського господарства, переважають витрати на

мінеральні добрива та корми. Відповідно, саме ці дві позиції найбільше впливають на рівень та динаміку витрат на виробництво. Однак, як свідчать результати аналізу динаміки та структури витрат підприємств (табл. 4), найсуттєвіший вплив мають загальновиробничі витрати, які зменшуються і за обсягом, і за питомою вагою. Крім майже стабільно зростаючих витрат на оплату праці, привертає увагу збільшення частки орендної плати за землю та амортизації.

Таблиця 4. Динаміка та структура витрат усіх підприємств на виробництво продукції (робіт, послуг) сільського господарства у 2017-2020 рр.

Показники	Роки			
	2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5
Витрати - усього, млн грн	404970,2	442993,4	463271,6	441529,6
<i>у % до попереднього періоду</i>	<i>x</i>	<i>109,4</i>	<i>104,6</i>	<i>95,3</i>
Прямі матеріальні витрати – усього, млн грн	242313,7	247997,2	266918,0	245959,8
<i>у % до попереднього періоду</i>	<i>x</i>	<i>102,3</i>	<i>107,6</i>	<i>92,1</i>
<i>у % до усіх витрат</i>	<i>59,8</i>	<i>56,0</i>	<i>57,7</i>	<i>55,7</i>

1	2	3	4	5
У тому числі:				
Насіння та посадковий матеріал	7,5	8,1	8,3	8,1
Корми	10,3	11,7	11,4	12,4
З них покупні	4,1	5,2	5,1	5,2
Інша продукція сільського господарства	1,4	1,5	1,7	1,5
Мінеральні добрива	12,3	13,0	15,0	13,7
Пальне і мастильні матеріали	7,6	8,8	8,7	7,0
Електроенергія	0,8	0,9	1,0	1,0
Паливо та енергія	1,1	1,1	0,6	0,4
Запасні частини, ремонтні та матеріали для ремонту	4,6	4,8	5,0	4,8
Прямі витрати на оплату праці	20326,7	25234,4	29729,6	29932,5
у % до попереднього періоду	x	124,1	117,8	100,7
у % до усіх витрат	5,6	5,7	6,4	6,8
Інші прямі витрати	79262,1	95016,8	98849,9	103553,9
у % до попереднього періоду	x	119,9	104,0	104,7
у % до усіх витрат	19,6	21,4	21,3	23,4
У тому числі				
Відрахування на соціальні заходи	1,1	1,2	1,4	1,5
Орендна плата за:				
Земельні частки (паї)	8,9	9,9	9,7	10,5
Майнові паї	0,1	0,1	0,1	0,1
Амортизація	4,7	5,8	7,0	8,1
Загальновиробничі витрати – усього	63067,7	74745,0	67774,1	62083,4
у % до попереднього періоду	x	118,5	90,7	91,6
у % до усіх витрат	15,6	16,9	14,6	14,1
З них:				
Оплата послуг сторонніх організацій	7,2	7,7	7,7	7,5

Джерело: [14].

Важливим результатом діяльності підприємств є їх інвестиційна активність. Цю частину фінансової діяльності характеризує динаміка та структура капітальних інвестицій, які відображують пріоритети та можливості інвестиційної діяльності підприємств. При відносно стабільному зростанні інвестицій (крім

воєнного, 2022 року), зростає частка галузі у загальних інвестиціях по економіці. До 2020 року випереджаючими темпами зростали інвестиції у будівництво, землю та нематеріальні активи, однак у 2021 році ця тенденція сповільнилася, крім нематеріальних активів (табл. 5).

Таблиця 5. Капітальні інвестиції підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг у 2012-2022 роках, млн грн

Показники	Роки				
	2012	2015	2020	2021	2022
Усього, млн грн	18895,9	28983,1	50145,9	68021,4	49550,1
у % до підприємств всіх ВЕД	8,0	13,2	12,3	12,5	14,4
у % до попереднього періоду	100	153,4	173,0	135,6	72,8
у тому числі у % до інвестицій по КВЕД:					
У матеріальні активи	99,7	99,4	98,2	97,5	97,9
З них:					
у землю	0,3	0,2	0,5	0,3	0,1
в існуючі будівлі та споруди	2,1	1,2	1,2	1,6	0,8
у будівництво та перебудову будівель	25,1	15,1	20,2	18,0	18,1
у машини та обладнання	61,7	76,1	65,1	68,5	67,3
У нематеріальні активи	0,3	0,5	1,8	2,5	2,1
З них:					
у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	0,08	0,01	0,01	0,01	0,00
у придбання програмного забезпечення	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1

Джерело: [6; 14].

Фінансові результати суб'єктів підприємницької діяльності узагальнюються в балансі, який відображає загальну вартість та структуру активів і пасивів підприємства. Як видно з даних табл. 6, обсяги балансу підприємств аграрної галузі стабільно зростають, причому у 2021 році їх темпи перевищили середньорічні за попередній п'ятирічний період. Якісно змінюється структура активів – на користь оборотних коштів, та пасивів – на користь зростання частки власного капіталу. Зменшення частки довгострокових зобов'язань свідчить про слабке використання потенціалу довгострокових запозичень, які спрямовуються переважно на оновлення основного капіталу. Разом з тим, сільськогосподарські підприємства суттєво наростили свої активи,

що є основним індикатором зміцнення їх фінансового стану. Насамперед, слід відзначити нарощування власного капіталу, який є базовим для подальшого зростання.

Особливу групу показників фінансових результатів підприємств складають якісні характеристики окремих сторін фінансової діяльності. Ці показники є найбільш важливими для оперативного управління діяльністю підприємства, прийняття ефективних управлінських рішень для досягнення вищих фінансових результатів. Оскільки узагальнені фінансові результати (доходи, прибутки) залежать від численних факторів, то і коло показників цієї групи є досить широким. Наприклад, деякі автори нараховують більше 100 таких показників [4].

Таблиця 6. Динаміка та структура балансу підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг у 2013-2022 рр.

Показник	2013	2015	2015/ 2013,%	2020	2020/ 2015,%	2021	2021/ 2020,%	2022	2022/ 2021,%
Баланс, млрд грн	308,9	679,9	220,1	1120,8	164,9	1332,0	118,8	1428,6	107,3
Активи, %:									
– необоротні	37,4	24,7	x	37,0	x	34,6	x	32,2	x
– оборотні	62,6	75,2	x	63,0	x	65,4	x	67,8	x
– необоротні для продажу та групи вибуття	0,04	0,01	x	0,01	x	0,02	x	0,02	x
Пасиви, %:									
– власний капітал	50,1	40,1	x	54,3	x	59,4	x	56,4	x
– довгострокові зобов'язання і забезпечення	13,0	10,0	x	6,8	x	6,5	x	6,9	x
– поточні зобов'язання і забезпечення	36,0	50,0	x	38,9	x	34,1	x	36,7	x
– зобов'язання по необоротних активах і групах вибуття, та чиста вартість НДПФ	0,02	0,01	x	0,01	x	0,004	x	0,004	x

Джерело: [6; 14].

Найбільший інтерес, з урахуванням вже викладених у цій статті характеристик фінансових результатів сільськогосподарських підприємств, складають показники їх ліквідності та фінансової стійкості, за якими можна оцінити поточну та стратегічну перспективу успішності діяльності відповідних суб'єктів. Ці характеристики використовуються банками та іншими фінансовими структурами при наданні кредитів і позик, прийнятті рішень щодо участі в реалізації спільних проектів,

здійсненні інвестицій, страхуванні ризиків. Визначальними (поряд з іншими) вони є і для оцінки результативності діяльності менеджменту підприємств власниками, управлінськими структурами, потенційними партнерами та ін.

В нашому дослідженні така оцінка проводилася з точки зору характеристики фінансової ліквідності, стійкості та платоспроможності сільськогосподарських підприємств (табл. 7).

Таблиця 7. Фінансові коефіцієнти підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг у 2013-2021 рр.

Фінансовий коефіцієнт	Роки				
	2013	2015	2020	2021	2022
Коефіцієнт покриття	1,7	1,5	1,6	1,9	1,8
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,6	0,5	0,6	0,7	0,6
Коефіцієнт платоспроможності	0,5	0,4	0,5	0,6	0,6

Джерело: розраховано авторами на основі [6; 14].

Дані таблиці 7 свідчать, що після зниження у 2015 році відповідні коефіцієнти почали зростати і досягли свого максимуму у 2021 році. Таким чином, за розмірами цих коефіцієнтів сільськогосподарські підприємства можна оцінити як фінансово ліквідні та платоспроможні.

З початком війни позитивна динаміка практично усіх фінансових результатів сільськогосподарських підприємств суттєво загальмувалася, а по деяких погіршилася. Зокрема, у 2022 році суттєво скоротилися обсяги фінансового результату діяльності підприємств до оподаткування (на 64,1 %), частка підприємств, які одержали прибуток до оподаткування (з 88,7 до 78,7 %), рівень рентабельності всієї діяльності (з 37,8 до 13,7 %) та операційної діяльності (з 41,8 до 20,7 %). Ці показники залишилися співставними з 2020 роком, однак, суттєво менші за вже досягнуті у попередні роки (див. табл. 1). Дещо менше – на 26,7 % знизилась обсяги реалізації продукції та послуг підприємств, найбільше по зернових та насіння олійних культур (на 30,2 %). Однак, обсяги реалізації продукції багаторічних культур залишилися на рівні рекордного 2021 року, продукції розведення птиці зросли на 2,1 %, а свиней – на 14,5 % (див. табл. 2). Натомість витрати підприємств на виробництво продукції зменшилися несуттєво – на 1,3 %, а по амортизації зросли на 3,2 % (див. табл. 3). Збереження обсягів витрат, на фоні скорочення реалізації, негативно вплинуло на загальний фінансовий результат.

В контексті загального спаду обсягів капітальних інвестицій частка аграрних підприємств у 2022 році збільшилася до 14,4 проти 12,5 % у 2021 році, хоча для самої галузі позитивом залишилися лише вкладення у будівництво та перебудову будівель (див. табл. 5).

В умовах війни практично зупинилося зростання необоротних активів сільськогосподарських підприємств (99,7 % до 2021 року), а зростання вартості обсягу балансу – суттєво сповільнилося (зросло на 7,3 % проти 18,8 % у 2021 році). Сповільнилося і зростання власного капіталу, частка якого зменшилася до 56,4 % проти 59,4 % у 2021 р. (див. табл. 6). Знизилась фінансові коефіцієнти, які у

2021 році були відносно високими. По суті, лише коефіцієнт фінансової стійкості у 2022 році був менший за нормативний рівень (0,7-0,9), тоді як коефіцієнт покриття і коефіцієнт фінансової стійкості залишилися в межах оптимального рівня, хоча і втратили 0,1 пункти (див. табл. 7).

Висновки. В довоєнний час фінансові результати сільськогосподарських підприємств стабільно покращувалися і майже по всіх позиціях у 2021 році вони досягли свого історичного максимуму. Такий тренд свідчив про реальні передумови подальшого якісного зростання аграрної галузі. Зокрема, у галузі сформувалася найвища частка прибуткових підприємств, яка досягла майже 90 %, а рівень рентабельності досяг достатнього для розширення відтворення розміру (40 %). Знизилась матеріаломісткість виробництва, зросли власні накопичення підприємств, їх інвестиційні можливості, платоспроможність та фінансова стійкість, якісно змінилась структура активів.

В умовах воєнного стану більшість позитивних тенденцій суттєво загальмувалися, в першу чергу щодо нарощування кількісних показників. Фінансові втрати підприємств у перший рік війни склали майже дві третини (64,1 %) фінансового результату рекордного 2021 року. Сьогодні якісні характеристики все ще зберігають свій потенціал, так активи підприємств навіть зросли на 7,3 %, коефіцієнт платоспроможності зберігся на рівні 2021 року, а коефіцієнт покриття та фінансової стійкості перевищують показники 2020 року. Проте, збереження фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств та перспективи його нарощування визначальною мірою залежать від тривалості військового стану та можливостей державної підтримки.

В науковому плані важливо своєчасно виявити найбільш загрозливі негативні тенденції та обґрунтувати дієві механізми їх усунення (пом'якшення). В контексті результатів проведеного аналізу найбільш ефективними механізмами вбачаються підтримка стабільності цінової ситуації на аграрному ринку, інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки та ліквідності сільськогосподарських підприємств.

4 Список використаних джерел

1. Hutorov A., Lupenko Y., Ksenofontov M., Bakun Y., Vlasenko T., Sirenko O. Strategical development of agri-food corporations in the competitive economic space of Ukraine. *Independent journal of management & production*. 2022. Vol. 13(1). pp. 037-055. <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i1.1620>
2. Tanklevska, N., Cherniavska, T., Skrypyk, S., Boiko, V., & Karnausenko, A. (2023). Financing of Ukrainian agricultural enterprises: Correlation-regression analysis. *Scientific Horizons*, 26(8), 127-139. <https://doi.org/10.48077/scihor8.2023.127>
3. Внукова Н., Остапчук С. Фінансовий моніторинг сектору бухгалтерських послуг за міжнародними стандартами: новий виклик для професії бухгалтера. *Облік і фінанси*. 2023. № 1(99). С. 17-25. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-1\(99\)-17-25](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-1(99)-17-25)
4. Волш К. Ключові показники менеджменту: 100+ фінансових коефіцієнтів для ефективного управління компанією / перек. з англ. Я. Вішталюк, за наук. ред. М. Колісника. К.: Наш формат, 2023. 432 с.
5. Іванченко В. Сталій розвиток підприємництва в сільському господарстві: теорія, методологія, практика. К.: ННЦ «ІАЕ», 2021. 312 с.

6. Інвестування розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій / за ред. О. В. Захарчука і М. І. Кісіля. К.: ННЦ «ІАЕ», 2021. 312 с.
7. Коваленко О. В., Ященко Л. О. Діагностика стану фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси*. 2021. № 1(91). С. 52-60. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-1\(91\)-52-60](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-1(91)-52-60)
8. Мамчур В. А. Інституціональна розбудова підприємницької діяльності аграрного сектора економіки. К.: ННЦ «ІАЕ», 2023. 200 с.
9. Молдован Л. В. Особливості корпоратизації аграрного сектору в зарубіжній і вітчизняній практиці: уроки для України. *Економіка України*. 2020. № 8. С. 76-95.
10. Непочатенко О. О., Мальований М. І., Власюк С. А., Колотуха С. М., Бондаренко Н. В. Особливості фінансово-кредитного забезпечення товаровиробників аграрної сфери України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2022. Вип. 100. Ч. 2: Економічні науки. С. 179-187.
11. Олейник Т. Діагностика фінансового стану підприємства – фактор прийняття управлінських рішень. *Фінанси, банківська система та страхування в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці*: Зб. матеріалів Міжнар. конф.-практ. конф., 02-03 березня 2021 р. ДДАЕУ, 2021. С. 37-39.
12. Пристемський О. С., Трусова Н. В., Гривківська О. В., Шершень Н. В. Безпека фінансового потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва. *Економіка і управління*. 2021. № 4(92). С. 129-134. <https://doi.org/10.36919/2312-7812.4.2021.129>
13. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: Індикатори та ефективність / за ред. О. Г. Шпикуляка. К.: ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
14. Стратегія розвитку підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення аграрної економіки / Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк та ін. К.: ННЦ «ІАЕ», 2022. 32 с.
15. Шубравська О. В. Аграрний кооперативний сектор: теоретичні засади дослідження. *Економіка України*. 2019. № 2. С. 62-73.

4 References

1. Hutorov, A., Lupenko, Y., Ksenofontov, M., Bakun, Y., Vlasenko, T., & Sirenko, O. (2022). Strategic development of agri-food corporations in the competitive economic space of Ukraine. *Independent journal of management & production*, 13(1), 037-055. <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i1.1620>
2. Tanklevska, N., Cherniavska, T., Skrupnyk, S., Boiko, V., & Karnausenko, A. (2023). Financing of Ukrainian agricultural enterprises: Correlation-regression analysis. *Scientific Horizons*, 26(8), 127-139. <https://doi.org/10.48077/scihor8.2023.127>
3. Vnukova, N., Ostapchuk, S. (2023). Finansovy monitorynh sektoru bukhhalterskykh posluh za mizhnarodnymy standartamy: novyi vyklyk dlia profesii bukhhaltera [Financial Monitoring of the Accounting Services Sector According to International Standards: A New Challenge for the Accountant]. *Oblik i finansy*, 1(99), 17-25. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-1\(99\)-17-25](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-1(99)-17-25)
4. Volsh, K. (2023). Kliuchovi pokaznyky menedzhmentu: 100+ finansovykh koefitsientiv dlia efektyvnoho upravlinnia kompaniieiu [Key management indicators: 100+ financial ratios for effective company management] (translate from English, ed. by M. Kolisnyk). Kyiv: Nash format.
5. Ivanchenko, V. (2021). Stalyi rozvytok pidpriemnytstva v silskomu hospodarstvi: teoriia, metodolohiia, praktyka [Sustainable development of entrepreneurship in agriculture: theory, methodology, practice]. Kyiv: NNTs «ІАЕ».
6. Zakharchuk, O. V., & Kisil, M. I. (eds.) (2021). Investuvannia rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky ta silskykh terytorii [Investing in the development of the agricultural sector of the economy and rural areas]. Kyiv: NNTs «ІАЕ».
7. Kovalenko O. V., Yashchenko L. A. (2021). Diahnostyka stanu finansovoi bezpeky silskohospodarskykh pidpriemstv [Diagnostics of the State of Agricultural Enterprises Financial Security]. *Oblik i finansy*, 1(91), 52-60. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-1\(91\)-52-60](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2021-1(91)-52-60)
8. Mamchur, V. A. (2023). Instytutsionalna rozbudova pidpriemnytsoi diialnosti ahrarnoho sektora ekonomiky [Institutional development of entrepreneurial activity in the agrarian sector of the economy]. Kyiv: NNTs «ІАЕ».
9. Moldovan, L. V. (2020). Osoblyvosti korporatyatsii ahrarnoho sektoru v zarubizhnii i vitchyzniani praktytsi: uroky dlia Ukrainy [Peculiarities of corporatization of the agricultural sector in foreign and domestic practice: lessons for Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, 8, 76-95.
10. Nepochatenko, O. O., Malovanyi, M. I., Vlasiuk, S. A., Kolotukha, S. M., Bondarenko, N. V. (2022). Osoblyvosti finansovo-kredytneho zabezpechennia tovarovyrobnykiv ahrarnoi sfery Ukrainy [Peculiarities of financial and credit provision of commodity producers in the agrarian sphere of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva*, 100(2): Ekonomichni nauky, 179-187.
11. Oleinyk, T. (2021). Diahnostyka finansovoho stanu pidpriemstva – faktor pryiniattia upravlinskykh rishen [Diagnostics of the company's financial condition is a factor in management decision-making] (pp. 37-39). In *Finansy, bankivska sistema ta strakhuvannia v Ukraini: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku v kryzovii ekonomitsi*. DDAEU.

12. Prystemskyi, O. S., Trusova, N. V., Hryvkivska, O. V., Shershen, N. V. (2021). Bezpeka finansovoho potentsialu subiektiv ahropromyslovoho vyrobnytstva [Security of the financial potential of agro-industrial production entities]. *Ekonomika i upravlinnia*, 4(92), 129-134. <https://doi.org/10.36919/2312-7812.4.2021.129>
13. Shpykuliak, O. H. (2017). Rozvytok malykh ahrarnykh pidpriemstv u rynkovomu instytutsiinomu seredovyshchi: Indykatory ta efektyvnist [Development of small agrarian enterprises in the market institutional environment: Indicators and efficiency]. Kyiv: NNTs «IAE».
14. Lupenko, Y. et al. (2022). Stratehiiia rozvytku pidpriemnytstva, kooperatsii ta ahropromyslovoi intehratsii v umovakh voiennoho chasu ta povoiennoho vidnovlennia ahrarnoi ekonomiky [Strategy for the development of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration in the conditions of wartime and post-war recovery of the agrarian economy]. Kyiv: NNTs «IAE».
15. Shubravska, O. V. (2019). Ahrarnyi kooperatyvnyi sektor: teoretychni zasady doslidzhennia [Agrarian cooperative sector: theoretical foundations of research]. *Ekonomika Ukrainy*, 2, 62-73.